

Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se
ju.da@regeringskansliet.se

Remissvar över delbetänkandet Anonyma vittnen (SOU 2023:67)

Dnr Ju2023/02432

Stockholms tingsrätt har övervägt utredningens förslag med utgångspunkt i de intressen som domstolen har att beakta.

Allmänna synpunkter

Tingsrätten anser att fördelarna med anonyma vittnen inte uppväger de olägenheter som systemet skulle medföra. I sammanhanget konstaterar tingsrätten att tidigare förslag om anonyma vittnen inte har lett till lagstiftning. Som framförs i förevarande utredning, och i bl.a. utredningen SOU 2021:35, utgör möjligheten att vittna anonymt en principiellt sett stor förändring av den svenska processordningen. Av utredningen framgår vidare att anonyma vittnen har använts ytterst sällan i våra grannländer. Till detta kommer att bevisvärdet av en utsaga av ett anonymt vittne kan förväntas vara begränsat.

Ett system med anonyma vittnen skulle innebära att domstolar, med ett begränsat beslutsunderlag, behöver göra olika förhandsbedömningar av brottsutredningen, ta ställning till svårlösta praktiska frågor och i vissa fall besluta på sätt som inskränker principen om fri bevisföring.

Enligt tingsrätten skulle systemet sammanfattningsvis inskränka grundläggande principer och innebära praktiska svårigheter, utan tydligt konstaterbara vinster.

Utöver det nyss anförda måste man även särskilt beakta risken att systemet kan leda till orealistiska förväntningar på möjligheten att vittna anonymt till skada för rättsväsendet.

Närmare synpunkter på lagförslagen

Kvalificering av brottsmisstanke

Enligt 1 § 2 nya lagen är en förutsättning för ett anonymt vittnesmål att misstanken eller åtalet som vittnet ska höras om gäller a) ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år eller b) annat brott om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde överstiger fängelse i två år. Liknande reglering finns idag vid användning av hemliga tvångsmedel.

I utredningen betonas vikten av att ett vittne, när förutsättningarna för att höras anonymt är uppfyllda, kan garanteras anonymitet redan i ett tidigt skede av brottsutredningen (s. 110). Det kan antas att åklagaren och den misstänkte eller tilltalade kommer ha olika uppfattning om brottsrubricering, om brottsmisstankens styrka och om behovet av anonymitet är proportionerligt i förhållande till de olägenheter det innebär för den misstänkte eller tilltalade. Det föreligger uppenbara svårigheter för rätten att bedöma dessa frågor i ett tidigt skede av förundersökningen. Domstolarna skulle i dessa situationer ställas inför svåra förhandsbedömningar på ofullständigt underlag, där ett beslut om anonymitet kan få stor påverkan på bevisprövningen och målets utgång.

Lämplighetsprövningar

Enligt 1 § 4 nya lagen är en av förutsättningarna för ett anonymt vittnesmål att *”det i övrigt är lämpligt”*. Samtidigt föreslås den nya bestämmelsen 36 kap. 6 a § första stycket 3 rättegångsbalken där en förutsättning för att tillåta ett anonymt vittnesmål är att *”det är lämpligt”*. Enligt tingsrätten behövs en mer ingående analys och därutöver vägledning om skillnaden mellan dessa prövningar. Tingsrätten ser risker för en spretig praxis och för att förtroendet för systemet kan undergrävas om inte närmare ledning ges kring hur dessa olika lämplighetsprövningar ska göras.

Tingsrätten anser vidare att lämplighetsprövningen enligt 36 kap. 6 a § rättegångsbalken inskränker den grundläggande principen om fri bevisföring. Av utredningen framgår att *”[o]m det inte framstår som lämpligt att tillåta åklagaren att lägga fram vittnesförhöret blir effekten att vittnet inte alls kan höras”* (s. 153). Konsekvenserna av detta är inte tillräckligt utredda. Enligt utredningen kan ett skäl för att inte tillåta ett anonymt vittnesmål vara att vittnet är den enda eller avgörande bevisningen. Fråga uppkommer då vad som händer om vittnesförhöret inte tillåts och vad det får för betydelse för utredningen i målet. Det kan inte anses tillfredställande att rätten ska besluta om att ett ensamt och avgörande bevismedel inte tillåts i rättegången. Ett sådant beslut skulle inskränka principen om fri bevisföring och är främmande för svensk rättskipning.

Att inte tillåta ett vittne p.g.a. dess avgörande vikt för åtalet är något helt annat än avvisning av bevisning enligt 35 kap. 7 § rättegångsbalken.

Utöver ovan synpunkter på lämplighetsprövningen enligt 36 kap. 6 a § rättegångsbalken ser tingsrätten vissa praktiska svårigheter med förslaget. Enligt tingsrätten måste man utgå från att i mål där åklagaren har ett anonymt vittne kommer försvaret i regel anför att det inte är lämpligt att tillåta vittnesmålet. I dessa mål kommer därför domstolen att regelmässigt behöva ta ställning till och motivera varför ett anonymt vittnesförhör ska tillåtas. Detta kommer att innebära svåra förhandsbedömningar som riskerar att fördröja målets prövning. Utöver detta uppstår frågor om när under handläggningen som prövningen om tillåtande ska ske och vem som ska fatta beslutet (beredande domare eller den/de domare som ska döma i målet efter huvudförhandling). Tingsrätten ser även problem med att invändningen tycks kunna framföras när som helst, även under pågående huvudförhandling.

Ansökan och sammanträde

Enligt tingsrätten är det oklart, vid en jämförelse av 2 § och 6 § nya lagen, vad själva ansökan ska innehålla. I författningskommentaren för sammanträdesparagrafen skrivs det att ”[a]nsökan bör även innehålla en redogörelse...”. Tingsrätten anser att det bör klargöras om ansökan ska innehålla vittnets identitet m.m. som anges i 6 § eller om detta endast ska redogöras för vid sammanträdet.

Av 5 § nya lagen framgår att om den misstänkte eller tilltalade har gjort ansökan ska åklagaren, den misstänkte eller tilltalade och försvararen närvara vid sammanträdet. Enligt tingsrätten saknas det skäl till ett krav på att den misstänkte eller tilltalade ska närvara vid sammanträdet. Det bör räcka att försvararen ska närvara och att den misstänkte eller tilltalade ges möjlighet därtill. Tingsrätten konstaterar att ett närvarokrav inte uppställs enligt gällande regler om bevisupptagning utom huvudförhandling.

Tingsrätten anser vidare att det är oklart vad konsekvensen är av att den misstänkte eller tilltalade och dennes försvarare inte inställer sig till sammanträdet. Enligt tingsrätten bör det klargöras om utevaro innebär hinder mot domstolens prövning av ansökan samt om sammanträdet i så fall skulle behövas ställas in och sättas ut på nytt.

Rättens kännedom

Utredningens förslag innebär att rättens ledamöter som dömer i målet inte ska ha kännedom om det anonyma vittnes identitet (s. 134 ff.). Som förslaget är utformat finns ingen lagreglering om detta. Tingsrätten lyfter frågan om det är tillräckligt att endast ha uttalanden i förarbeten för att säkerställa denna aspekt. Om rätten inte ska ha kännedom om vittnets identitet medför det olika praktiska svårigheter kring handläggningen av målet.

Utredningen bedömer att det i och för sig inte föreligger jäv om en domare som prövat ansökan om anonymt vittnesmål skulle delta i handläggningen av åtalet, men att det ändå inte ska ske (s. 135 f.). Tingsrätten anser att jävsfrågan bör analyseras ytterligare. Med hänsyn till utredningens ställningstagande bör även frågan om den domare som prövar om ett anonymt vittnesmål ska tillåtas enligt 36 kap. 6 a § rättegångsbalken kan anses vara jävig vid den fortsatta hanteringen av målet också diskuteras. Som angetts ovan är det här fråga om en helt annan bedömning än enligt 35 kap. 7 § rättegångsbalken som innefattar en annan typ av förhandsbedömning av bevisningen i målet, bl.a. om det anonyma vittnet är av avgörande vikt.

Tingsrätten lyfter även frågan om det är nödvändigt att rätten inte känner vittnets identitet när den misstänkte eller tilltalade har den kunskapen, dvs. när ansökan har gjorts av den misstänkte eller tilltalade.

Övrigt

Regleringen i 36 kap. rättegångsbalken ska i stora delar vara tillämplig på anonyma vittnen, bl.a. bestämmelserna om vittnesplikt och inställelseplikt. Tingsrätten anser att det behövs mer ingående analys angående tillämpningen av dessa bestämmelser i förhållande till ett anonymt vittne. Tingsrätten kan t.ex. se praktiska tillämpningsproblem vid utevarosituationer med användande av vite, hämtning och häktning.

Tingsrätten anser slutligen att det behövs vägledning kring hur kallelse till huvudförhandling ska ske och, om detta ska ske på vanligt sätt, hur det i så fall ska säkerställas att den domare som ska döma i målet inte får reda på vittnes identitet.

Detta remissvar har beslutats av chefsrådmannen Magdalena Hägg Bergvall, stf chefsrådmannen Anna Liljenberg Gullsjö och tingsfiskalen Niklas Jansson (föredragande).

Magdalena Hägg Bergvall

Niklas Jansson